

Motion till riksdagen 2005/06:Ub255

av Ulf Nilsson m.fl. (fp)

En liberal politik för förskolan och barnomsorgen

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	En offensiv förskolepolitik.....	3
4	Dags att utveckla barnomsorgsgarantin.....	3
5	Dags för tak för barngrupperna	4
5.1	Fortsatt stora barngrupper	5
5.2	Max 15 små barn i en grupp.....	5
6	Dags för uppvärdering av förskollärarna.....	6
7	Fler punkter för en offensiv förskolepolitik	7
7.1	Ökad valfrihet och ökad likvärdighet	7
7.2	Låt förskoleklassen tillhöra grundskolan.....	8
7.3	Ta vara på barnens nyfikenhet och förmåga att lära.....	8
7.4	Satsning på språkförskolor	9
7.5	Barn i behov av särskilt stöd	9
7.6	Stärk samverkan med föräldrarna.....	9
7.7	Jämställdhet i förskolan.....	10

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förskolans roll som det första steget i det svenska skolväsendet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utveckling av barnomsorgsgarantin.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskolegrupper med små barn maximalt skall bestå av 15 barn.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskolegrupper med större barn maximalt skall bestå av 20 barn.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att personaltätheten i förskolan bör öka till ungefär fem barn per anställd.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att minst två tredjedelar av förskolans personal bör vara förskollärare.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskollärarna skall ha det pedagogiska ansvaret i förskolan.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en auktorisation av förskollärare skall införas.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskolan behöver både kvinnliga och manliga förskollärare.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskolan bör ha en mångfald av pedagogiska inriktningar och driftsformer.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om likvärdiga villkor för kommunal respektive enskild förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa en ”barnomsorgspeng”.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om vikten av samarbete mellan förskola och familjedaghem.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kommunen skall erbjuda familjedaghem om möjlighet finns.
15. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om öppna förskolan.
16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förskoleklassen organisatoriskt skall tillhöra grundskolan.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införa mål att uppnå för förskolan.

18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av språkförskolor.
19. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för barn med behov av särskilt stöd.
20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förskolans samverkan med föräldrarna.

3 En offensiv förskolepolitik

Förskolan måste på allvar ses som det första steget i det svenska skolväsendet. När man konstaterar att en stor andel elever inte klarar grundskolans kunskapskrav, att gymnasieskolan drabbas av strömvahopp och att mobbning, oordning och gamla könsstrukturer biter sig fast i svensk skola, så måste det vara en naturlig reaktion att fundera över hur det första steget, förskolan, kan stärkas för att bygga ett bättre skolsystem från grunden.

Det är hög tid för en offensiv förskolepolitik. Det behövs en politik som ger förskolans medarbetare större chans att genomföra de ambitioner som redan uttrycks i läroplanen, men dessutom behövs nya offensiva förslag. I denna motion utvecklar Folkpartiet några tankar kring en mer offensiv förskolepolitik.

4 Dags att utveckla barnomsorgsgarantin

Trots löften om förbättringar kvarstår problem med långa köer i många kommuner. Värst drabbade är familjer i storstadsområdena.

I våras rapporterade flera kommunalnämnder i Stockholm att de inte klarade platsgarantin. För flera kommunalnämnder var den enda tänkbara lösningen att tränga in fler barn i barngrupperna, tvärtom Socialdemokraternas vallöfte att barngrupperna i genomsnitt skulle minskas med två barn.

I Göteborg var 689 barn registrerade i kön till förskoleplats den 31 augusti, det är den tid på året då väntetiden normalt sett är som kortast. Detta trots att man i flera omgångar har lovat Skolverket att uppfylla barnomsorgsgarantin. På ett år ökade i stället kön med 87 barn. Mer än 400 av barnen hade väntat i mer än fyra månader (GP 2/9-05).

Ingen ska behöva tacka nej till ett arbete för att det inte finns barnomsorg. Enligt skollagen ska kommunen erbjuda plats i barnomsorgen ”utan oskäligt dröjsmål”, dvs. inom tre till fyra månader efter att föräldrarna anmält att barnet behöver plats. Det finns dock inga sanktionsmöjligheter mot de kommuner som misslyckas med att uppfylla barnomsorgsgarantin.

Barnomsorgsgarantin måste bli en garanti på riktigt. Det är oacceptabelt att människor tvingas tacka nej till arbete för att kommunen inte erbjuder barnomsorgsplatser i tid. Folkpartiet föreslår därför att barnomsorgsgarantin

Fel! Okänt namn på

utvecklas så att föräldrar som inte får förskoleplats i tid ska få skadestånd från kommunen.

5 Dags för tak för barngrupperna

Stora barngrupper har under flera år varit förskolans största kvalitetsproblem. Det senaste decenniet har barngrupperna vuxit kraftigt. De allra senaste åren har förvisso en stabilisering skett, men på en alldeles för hög nivå. När den socialdemokratiska regeringen tog över regeringsmakten för tio år sedan hade mindre än var tionde förskola barngrupper på mer än 20 barn. På tio år har de stora barngrupperna blivit fler. I 15 % av barngrupperna går nu fler än 20 barn. Enligt regeringens förskoleproposition Kvalitet i förskolan (prop. 2004/05:11) har 3 % av grupperna 26 barn eller fler.

Även den genomsnittliga gruppstorleken har ökat de senaste tio åren.

En liknande utveckling kan ses när det gäller personaltäteten. Det går i dag fler barn per årsarbetare än för tio år sedan. De senaste åren har personaltäteten t.o.m. försämrats något. Enligt Sveriges kommuner och landsting har kostnaden per barn i förskolan minskat i fasta priser med 2,8 % mellan 2003 och 2004.

Personal-täteten och gruppstorlekarna är till stor del två sidor av samma sak. Men det finns samtidigt anledning att betona vikten av att beakta båda måtten. Barngruppernas storlek är enligt många forskare långt viktigare som kvalitetsfaktor är personaltäteten. Med samma personal-täthet är det bättre med små barngrupper än med stora.

De stora barngrupperna sätter spår. Enligt Skolverkets rapport Förskola i brytningstid (2004:239) ökar andelen barn som är i behov av särskilt stöd och det finns gott om forskning som visar att barnens språkutveckling, identitets-utveckling och samspel med vuxna försämras av stora barngrupper. Även den dagliga arbetsmiljön försämras. Buller, stress och konflikter blir ett större problem med stora grupper. De många larmen om att barn får tinnitus av vistelsen på förskolan är ett varningstecken som är värt att ta på allvar.

Det är de som har störst behov av en bra fungerande förskola som drabbas hårdast av för stora barngrupper. Problemen inom förskolan är allvarliga i sig, men innebär självklart också att grundskolans uppgift blir tyngre.

I Socialdemokraternas valmanifest för 2002–2006 utlovas som första punkt att statsbidrag ska införas så att minst 6 000 fler barnskötare, förskollärare och annan personal anställas i förskolan. När så stödet kom några år in i mandatperioden visade det sig att löftet inte hålls. Skolverket bedömer nu att det särskilda statsbidraget för kvalitetssäkrande åtgärder inte räcker till 6 000 tjänster utan antalet tjänster reduceras till 4 800.

5.1 Fortsatt stora barngrupper

Runtom i landet ser man också att problemen med stora barngrupper kvarstår. Det är lätt att hitta kommuner där föräldrar och personal är förtvivlade över att de vallöften som givits inte märks i verkligheten. Några exempel:

I Burlöv har barngrupperna blivit större. I Luleå pratar man om ”förtätning”. Simrishamn har nu blivit anmält till Skolverket för grupper med uppemot 30 barn. Föräldrarna protesterar mot att det i höst ska vara 26 barn i en barngrupp på en förskola i Domsjö.

I Göteborg utnyttjas riktade statsbidrag till förskolan för att täcka hål i den allmänna budgeten – med minskad personaltäthet och ökande barngrupper som följd! I stadsdelen Linnéstaden, med barn i åldrarna 2,5–5 år, att öka med 22 % från 18 till 22 barn. Här kommer det alltså snart att gå 7,3 barn per personal, en personaltäthet som i förskolepropositionen omtalas som ”extremt låg”.

I Stockholm mättes barngrupperna i våras och var fjärde barngrupp hade då fler än 18 barn. Löftet att minska barngrupperna med i genomsnitt två barn är långt ifrån uppfyllt liksom löftet att öka förskollärartätheten.

5.2 Max 15 små barn i en grupp

De flesta barn i Sverige deltar i dag i någon form av förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg. Tre fjärdedelar av alla 1–5-åringar är inskrivna i förskolor eller familjedaghem, medan två tredjedelar av de yngsta skolbarnen, 6–9-åringarna, finns i fritidshem eller familjedaghem.

Med stora barngrupper sjunker kvaliteten i verksamheten. Barnens behov kan inte tillgodoses. Folkpartiet har höga pedagogiska ambitioner för förskolan, men nu larmar personalen om att man inte ens kan ta ansvar för barnens mest grundläggande behov av säkerhet och omsorg.

Skolverket presenterade i våras Allmänna råd och kommentarer om kvalitet i förskolan. Skolverket skriver:

En kunskapsöversikt som Skolverket tagit fram (2001 a) visar dock att riktmärket för en gruppstorlek om ca 15 barn är att föredra, för att barnen skall utvecklas på ett optimalt sätt.

Folkpartiet delar denna bedömning, men menar också att Skolverkets hänvisning till allmän forskning endast har en begränsad styrande effekt. Inte heller de särskilda statsbidragen har på ett avgörande sätt förändrat verkligheten.

Folkpartiet liberalerna menar därför att tydligare nationella riktlinjer måste utarbetas som medför att grupper med små barn (1–3 år) inte är större än maximalt 15 barn. För de större barnen (4–5 år) ska grupperna inte vara större än 20 barn. Dessa maxgränser får inte bli de normala storlekarna på grupperna, utan genomsnittet för riket ska ligga under dessa tal. I Lunds kommun har Folkpartiet redan tagit initiativ till sådana här s.k. maxgrupper och de håller nu på att genomföras.

Fel! Okänt namn på

Personaltätheten bör öka till i genomsnitt en personal på fem barn. Det är angeläget att personaltätheten inte heller i enskilda grupper väsentligt understiger denna nivå.

Staten ska svara för att kommunerna får de resurser som är nödvändiga för dessa kvalitetsförbättringar. Folkpartiet föreslår därför att barn som är i behov av tillsyn hela dagen ska betala avgift utan avdrag för allmänna förskolans timmar. De pengarna behövs för att stärka kvaliteten.

6 Dags för uppvärdering av förskollärarna

Den väntade bristen på förskollärare kommer förmodligen att bli ett av de allra viktigaste kvalitetsproblemen för förskolan framöver. Enligt Skolverket behövs det varje år 4 400 nya förskollärare per år fram till 2009. Samtidigt visar en enkät från Högskoleverket att det bara kommer att utexamineras 1 200 per år de närmaste åren.

Andelen årsarbeten i förskolan som utförs av personal med pedagogisk högskoleutbildning låg under senare delen av 1990-talet relativt stabilt omkring 54 %. Under perioden 2001–2004 har dock andelen legat lägre – mellan 50 och 52 %. Detta är troligen en följd av att det varit svårt att rekrytera utbildade förskollärare. Framtida rekryteringsproblem kommer att minska andelen högskoleutbildade ytterligare.

Det behövs olika yrkesgrupper i förskolan. Till exempel har barnskötarna en mycket viktig roll. I takt med att förskolans verksamhet blivit alltmer pedagogiskt inriktad, är det dock viktigt att förskollärarnas roll stärks. Målsättningen bör vara att två tredjedelar av personalen utgörs av utbildade förskollärare. Regeringen bör upprätta en tidsplan för hur detta mål ska kunna uppnås.

Folkpartiet är kritiskt mot den nya lärarutbildningen. Vår kritik har flera utgångspunkter, bl.a. risken att det unika i förskolepedagogiken kommer bort när utbildningen ska vara till för så många olika yrkesgrupper.

”Utbildningen har misslyckats med att förmedla det specifika med att jobba som förskollärare.” Så säger en nyutexaminerad förskollärare om den nya utbildningen, i en artikel i tidningen Förskolan (nr 7 2005). Rubriken på artikeln är: ”Nytbildade saknar kunskaper om små barn.”

Samma kritik har framförts också från annat håll. Studenter på den nya lärarutbildningen berättar att de som satsar på att bli förskollärare kommer i skymundan. Det blir mer fokus på skolan än förskolan och ofta glömmes man bort att beröra problematik ur de minsta barnens perspektiv.

Förskollärare är ett yrke med en egen identitet. Därför behövs en särskild förskollärarytbildning. Denna förändring måste dock ske på ett sådant sätt att trösklarna inte blir för stora för den som t.ex. vill byta från förskollärarytbildningen till en inriktning mot låg- eller mellanstadiet.

Många studenter på lärarutbildningen väljer i dag att slutligen utbilda sig till lärare i grundskolan, i stället för i förskolan. Anledningarna till detta är flera, men till de viktigare hör bristen på möjligheter för en förskollärare att

utöva sina pedagogiska kunskaper fullt ut. Förskollärarna måste ges tid och resurser att genomföra en pedagogisk verksamhet med god kvalitet, t.ex. genom att de får den planeringstid som behövs.

När detta kombineras med att de som trots allt väljer att specialisera sig mot förskolan kommer i skymundan under utbildningen ökar risken kraftigt för en allvarlig brist på förskollärare.

Enligt regeringens proposition Kvalitet i förskolan (prop. 2004/05:11) finns 13 724 utbildade förskollärare på andra jobb än i förskolan. Det motsvarar 20 % av Sveriges förskollärare. De som redan är utbildade måste lockas tillbaka till yrket. Den kanske viktigaste åtgärden är att förskollärarna ska ha ansvaret för den pedagogiska verksamheten. Folkpartiet anser också att en auktorisation för förskollärare ska införas. På så vis görs det tydligt att vem som helst inte kan göra en förskollärares jobb och det höjer på sikt yrkets status. Auktorisationen ska kunna tas tillbaka om någon missköter sig allvarligt. Auktorisationen ska vara ett krav för fast anställning.

En höjd status för yrket är förmodligen också ett viktigt instrument för att locka fler män att bli förskollärare. Det är viktigt att det finns både manliga och kvinnliga förskollärare och barnskötare. Många barn får inte möta manliga förebilder förrän långt upp i åren, vilket är ett problem. Kvotering är ingen lösning, men det behövs ett mer offensivt arbete för att locka fler män till förskolan.

7 Fler punkter för en offensiv förskolepolitik

Sverige behöver en mer offensiv förskolepolitik. Att minska grupperna och skärpa barnomsorgsgarantin är två bärande tankar i en sådan politik. Men reformagendan måste innehålla en lång rad förslag.

7.1 Ökad valfrihet och ökad likvärdighet

Barn är olika och därför är det nödvändigt att det finns olika alternativ inom barnomsorg och förskola. För några barn passar förskola och för andra passar dagbarnvårdare bättre. Det behövs också en mångfald i pedagogik och driftsformer för att varje barn och familj ska få chans att finna den verksamhet som passar bäst. Det handlar inte om att den ena formen är objektivt sett bättre än den andra, utan helt enkelt om att det måste bli lättare att välja vad man vill ha.

Riksdagen fattade 2003 beslut om att kommunerna måste kunna erbjuda likvärdiga villkor för alla godkända barnomsorgs- och förskoleverksamheter. Regeringen har visat ett anmärkningsvärt ointresse av att följa detta beslut.

Folkpartiet vill att alla kommuner blir skyldiga att lämna bidrag till enskild förskoleverksamhet och enskild skolbarnomsorg, om verksamheten uppfyller de kvalitetskrav som ställs. De fristående skolorna ska tjäna som förebild.

Fel! Okänt namn på

Kommunerna måste i dag ersätta fristående skolor enligt samma principer som resursfördelningen till de egna skolorna görs.

Kommunerna ska ge föräldrarna en barnomsorgspeng, som de kan använda för att bekosta vilken barnomsorg de vill – kommunal eller enskild. Den ska föräldrarna fritt kunna använda under tiden fram till skolstart på att t.ex. betala barnomsorg eller gå ner i arbetstid.

Att förskolan blivit mer pedagogisk i sin inriktning är mycket bra, men det måste också få komma familjedaghemmen till del. Kommunerna bör pröva att låta förskolorna samarbeta med familjedaghemmen och ge dem pedagogisk handledning.

Folkpartiet vill slå fast att kommunerna ska erbjuda familjedaghem om möjlighet finns. Det finns föräldrar som av olika skäl vill ha sina barn i familjedaghem, för en del är familjedaghem enda alternativet på grund av allergi eller att man bor i glesbygd. De barn som går i familjedaghem ska också kunna gå i den allmänna förskolan, som arrangeras i vanlig förskola eller av en ambulerande förskollärare.

Folkpartiet vill uppmärksamma de neddragningar som just nu görs inom öppna förskolan. Antalet platser har minskat och det riskerar att få negativa konsekvenser för barn och föräldrar. Folkpartiet anser också att öppna förskolan kan spela en viktig roll för familjedaghemmen. I Skolverkets kontakter med kommunerna bör öppna förskolan uppmärksammas.

7.2 Låt förskoleklassen tillhöra grundskolan

Sedan 1998 finns en frivillig skolform för sexåringar som kallas för förskoleklass. Folkpartiet anser att förskoleklassen organisatoriskt bör tillhöra grundskolan för att tydliggöra sambandet mellan förskoleklassens och grundskolans verksamhet.

7.3 Ta vara på barnens nyfikenhet och förmåga att lära

Forskning visar att det lilla barnets hjärna har fantastiska möjligheter. Aldrig senare är hjärnan så skicklig på att lära nytt som under förskoletiden. Folkpartiet vill inte att förskolan ska bli skola, men vi anser att barns nyfikenhet och lust att lära måste tas till vara också i förskolan. Varje litet steg som förskolan förmår barnet att ta förbättrar chansen att klara grundskolans mål.

En förskola med höga ambitioner har ett ansvar för att vissa resultat uppnås under förskoletiden. I dag saknas klart uppställda mål och det försvårar resultatuppföljningen av verksamheten. Mål att uppnå måste införas i förskolan. Vad ska förskolläraren säga i ett utvecklingssamtal om han eller hon inte får bedöma barnets utveckling och lärande?

7.4 Satsning på språkförskolor

Generellt sett får barn större möjligheter att lära sig läsa och skriva om de får stöd tidigt i livet. Detta understryker ytterligare vikten av utbildad personal i förskolan. Inte minst gäller detta barn med svenska som andraspråk. De har dock ofta sämre möjligheter än andra att hinna lära sig svenska före skolstarten. Även om de är födda i Sverige, kan det vara så att deras föräldrar ännu inte har hunnit lära sig tillräckligt mycket svenska för att utgöra språkförebilder för barnen. Många barn med utländsk bakgrund drabbas också av bostadssegregationen i Sverige. Det finns helt enkelt ingen i barnens närhet som de kan prata svenska med.

Mot den här bakgrunden behövs språkförskolor. Det vore bra för alla barn, men särskilt för barn med annat modersmål än svenska. I språkförskolorna ska man arbeta medvetet med svenska språket på olika sätt – t.ex. genom sånger, rim och ramsor. Barnens språkutveckling ska regelbundet analyseras och dokumenteras så att de får det stöd de behöver för att vara förberedda inför skolstarten. Uppsökande verksamhet ska bedrivas för att uppmärksamma föräldrarna till de barn det gäller på denna möjlighet.

7.5 Barn i behov av särskilt stöd

Stödet till barn med särskilda behov varierar från kommun till kommun. Barn med begåvningshandikapp eller neuropsykiatriska störningar är mycket sårbara för känslomässiga störningar som kan påverka deras självkänsla. Det är viktigt att redan i förskolan sätta in stödåtgärder och gärna låta barnet vara i en grupp, där han eller hon kan känna att det finns andra barn som befinner sig på samma nivå.

7.6 Stärk samverkan med föräldrarna

Föräldrarna har det yttersta ansvaret för sina barns fostran och utveckling. Förskolans betydelse som kompletterande funktion till föräldraansvaret har dock blivit viktigare. Förskolans arbete med barnen ska därför ske i nära samarbete med föräldrarna. För föräldrarna är förskolan och skolbarnsomsorgen viktiga mötesplatser där de träffar andra föräldrar och samtidigt har tillfälle till kontakt med personal som möter deras barn varje dag. Alla föräldrar har rätt att förvänta sig att barnet ska få en god omsorg och kunna tillägna sig kunskaper och färdigheter i förskolan. Personalen inom förskolan ska ges utbildning i att tolka och förmedla viktig information, som familjen och personalen behöver för ett gott samarbete. Samarbetet mellan föräldrar och personal ska utvärderas. För att föräldrar ska kunna ha ett reellt inflytande i förskolans verksamhet ska varje förskola vara tydlig i fråga om mål, innehåll, arbetsformer samt ömsesidiga rättigheter och skyldigheter.

Fel! Okänt namn på

7.7 Jämställdhet i förskolan

Ett aktivt jämställdhetsarbete måste påbörjas redan i förskolan. I dag visar forskningen att flickor och pojkar i förskolan behandlas olika, trots årtal av diskussioner kring vikten av jämställdhet inom förskola och skola. Personalen förväntar sig olika saker av flickor och pojkar, trots att de är små barn.

Liksom i många andra högskoleutbildningar når genusperspektivet i förskolläro- och lärarutbildningarna inte målet. Genusperspektivet ska vara obligatoriskt i alla lärarutbildningar men i dagsläget varierar genusinslaget från studieort till studieort. Detta bör förändras och tydligare regler för hur genusundervisningen i lärarutbildningarna ska vara utformad bör därför införas.

Stockholm den 27 september 2005

Ulf Nilsson (fp)

Ana Maria Narti (fp)

Marita Aronson (fp)

Christer Nylander (fp)

Axel Darvik (fp)

Anita Brodén (fp)